

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2022

Perustuslakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2022 (K 10/2023 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten perustuslakivaliokunnalle. Määräaika: 13.12.2023.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- valtioneuvoston oikeuskansleri Tuomas Pöysti, Oikeuskanslerinvirasto

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Oikeuskansleri on antanut perustuslain 108 §:n 3 momentin mukaisesti eduskunnalle ja valtioneuvostolle kertomuksen K 10/2023 vp oikeuskanslerin virkatoimista ja lain noudattamista koskevista havainnoista vuonna 2022. Kertomuksen eduskuntakäsittelyä on uudistettu viime vaalikaudella siten, että muut valiokunnat voivat antaa kertomuksesta lausunnon perustuslakivaliokunnalle. Vastaava lausunnonantamahdollisuus on eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksesta. Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa, että kertomukset antavat laillisuusvalvonnasta valiokunnan toiminnan sekä toimialan näkökulmasta merkityksellistä tietoa ja pitää lausunnonantamismahdollisuutta molempien laillisuusvalvojien kertomuksista periaatteellisesti tärkeänä.

Valiokunta pitää keskeisenä oikeuskanslerin roolia lainvalmistelun laadun ennakkolisessa valvonnassa. Valiokunta korostaa sekä sisällöllisesti huolellisesti arvioidun että lainsäädäntötekniisesti viimeistellyn lainvalmistelun merkitystä valtioneuvostovaiheessa. Valiokunta on eräiden esitysten kohdalla kiinnittänyt huomiota siihen, että eduskuntakäsittelyn aikana on jouduttu teemmään lukuisia sellaisia korjauksia ja lisäyksiä, jotka asianmukaisessa valmistelussa tulee lähtökohtaisesti tehdä valtioneuvoston käsittelyn aikana (mm. StVM 48/2022 vp, s. 3). Esitysten eduskuntakäsittelylle sekä sääntelyn toimeenpanolle tulee myös varata riittävä aika.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan toimialan osalta oikeuskanslerin kertomuksen keskeiset havainnot lainsäädäntöhankkeista liittyvät muun muassa itsemääräämisoikeutta, henkilötietojen suojaa

Valiokunnan lausunto StVL 5/2023 vp

sekä oikeusturvaa koskeviin kysymyksiin. Oikeuskanslerin lausunnoissa kiinnitetään säännön- mukaisesti huomiota perusoikeuksien toteutumiseen sekä yleisesti esitysten perustuslainmukai- suuteen ja Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten velvoitteiden noudattami- seen. Valiokunta pitää kertomuksen havaintoja tärkeinä ja kiinnittää huomiota julkisen vallan vastuuseen ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen erityisesti liittyen vammaisiin ja lapsiin.

Oikeuskansleri pitää kertomuksessaan (s. 90) toivottavana, että itsemääräämisoikeutta koskeviin kysymyksiin liittyvä selvitys- ja valmistelutyö etenee joutuisasti. Sosiaali- ja terveysvaliokunta on mielenterveyslain muutosta koskevasta hallituksen esityksestä HE 14/2023 vp antamassaan mietinnössä (StVM 15/2023 vp) niin ikään kiinnittänyt asiaan huomiota. Valiokunta korostaa, että asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeutta koskeva säädöshanke on ollut valtioneuvostossa valmistelussa jo varsin pitkään. Valiokunta pitää tärkeänä, että itsemääräämisoikeutta koskevat lakiehdotukset saatetaan eduskunnan käsiteltäväksi viipymättä. Eduskunta hyväksyi mietinnön pohjalta tähän liittyvän lausuman. Valiokunta toteaa lisäksi, että itsemääräämisoikeuksiin puut- tuva sääntely on tärkeää uudistaa kokonaisuutena, jotta varmistetaan mahdollisuudet säädösko- konaisuuksien yhteensovittamiseen ja laadukkaaseen lainvalmisteluun ja selkeyteen sekä pääl- lekkäisen sääntelyn välttämiseen, joihin oikeuskansleri perustellusti kiinnittää huomiota.

Kertomuksessa tuodaan esiin useita sosiaali- ja terveyshallintoa koskevia ratkaisuja kantelujen tai muiden asioiden käsittelyn viipymisestä, tieto- ja asiakirjapyyntöjen käsittelystä, neuvonnasta, tiedusteluun vastaamisesta ja päätöksen perusteleminen. Valiokunta pitää oikeuskanslerin ta- voin tärkeänä hyvän hallinnon ylläpitämistä ja turvaamista uudistetussa sosiaali- ja terveyden- huollon rakenteessa. Valiokunta korostaa, että hyvinvointialueille tulee varata riittävät voimava- rat ja resurssit myös asiakkaiden ja potilaiden oikeusturvamenettelyjen asianmukaiseen hoitami- seen. Myös hyvinvointialueiden ja kuntien rajapinnassa olevien palvelujen toteutukseen tulee kiinnittää huomiota, jotta asiakkaan oikeusturva ei vaarannu. Valiokunta yhtyy myös oikeuskans- lerin näkemykseen (s. 90—91) omavalvonnan merkityksestä palvelujen laadun varmistamisessa ja toteaa, että omavalvonnan toimivuus tulee käytännössä varmistaa sekä palvelujen järjestäjien että tuottajien toiminnassa.

Oikeuskanslerin kertomuksessa käsitellään myös koronapandemian aikana säädettyä ja sovellet- tua lainsäädäntöä sekä oikeuskanslerin ratkaisuja, jotka liittyvät karanteeni- ja eristämispäätök- siin sekä muihin perusoikeuksien rajoitustoimiin pandemian aikana. Oikeuskanslerilta saadun selvityksen mukaan vuoden 2023 aikana on tehty lisää merkittäviä koronapandemiaan liittyviä ratkaisuja oikeuskanslerin laillisuusvalvonnessa. Ratkaisujen pohjalta on vuonna 2023 koottu ko- ronapandemian aikaisista kokemuksista tietoja ja opetuksia, joita ei oikeuskanslerin näkemyksen mukaan saisi vastaisuudessa unohtaa. Sosiaali- ja terveysvaliokunta on koronapandemian aikana korostanut tarvetta tartuntatautilain kokonaisuudistukselle (mm. StVM 21/2021 vp, s. 6). Valio- kunta pitää tärkeänä, että pandemian aikaisista toimista saatua tietoa arvioidaan ja hyödynnetään tartuntatautilain kokonaisuudistuksen valmistelussa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sosiaali- ja terveysvaliokunta esittää,

Valiokunnan lausunto StVL 5/2023 vp

että perustuslakivaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 15.12.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Kim Berg sd
jäsen Hilkka Kemppi kesk
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Ville Merinen sd
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Anne Rintamäki ps
jäsen Päivi Räsänen kd
jäsen Pia Sillanpää ps
jäsen Oskari Valtola kok
jäsen Ville Väyrynen kok
varajäsen Laura Meriluoto vas

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Päivi Salo